

PŘÍSPĚVEK K ZACHOVÁNÍ PŮVODNÍHO RÁZU

MALÉHO NÁMĚSTÍ NA STARÉM MĚSTĚ PRAŽSKÉM.

(Se čtyřmi plánky.)

Veškeré výsledky lidského snažení v dnešní překotné, důkladné a mnohostranné době uloženy jsou všude v takových spoustách, že nejen veškerý přehled lidské práce, soukromých a veřejných poměrů současných, nedávno, nebo dokonce dávno minulých dob, zejména však ohromné massy duševní práce jednotlivcovy se ztrácejí, ale též poměrně rychlé znehodnocení jejich výsledků, nadměru pak těch, jež nedoznaly úspěchu provedení, propadají zapomenutí.

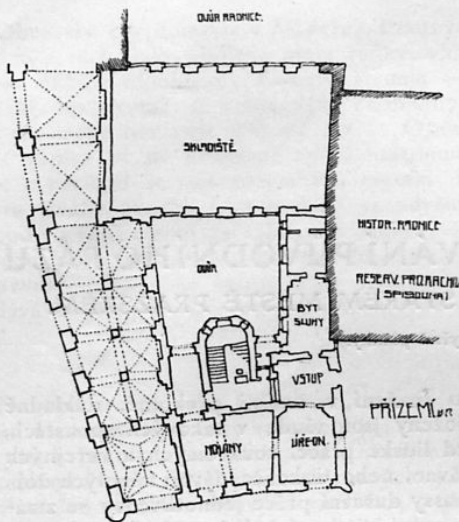
Znalost těchto námětů, detailů ze spousty té drobné práce za jiných okolností byla a jest často věcí nejen hledanou, nýbrž i nezbytnou.

Pokrok a rozvoj lidské působnosti vyvíjí se poněkud a vymozenosti zásadní, všeobecné platnosti, uplatňují se v životě přece jen postupově, za součinnosti celé řady jedinců. Leč námět, detail není vždy nový, a též za dnešní, tak pokročilé doby můžeme při poněkud klidné úvaze a při bedlivém zkoumání a šetření v dějinách nejrozmanitějších oborů lidské činnosti a vědomosti říci: »To není nic nového« anebo: »Není na světě nic, co by tu nebylo bývalo.«

Tak mnohá snaha, jež dávno před námi, předešlejší svou dobu, přišla zapomenutím na zmar, vstala by před námi ve svém původním provedení, kdybychom jen o ní věděli, byla by něčím novým, něčím epochálním. Nepochopena jsouc anebo nedovedouc se před lety, staletími uplatnití, zůstává utajena leckdy po dosti dlouhou dobu v přežitcích své doby, až ji na světlo vytáhne badatel, jenž u přirovnání, co se stalo a mohlo státi anebo dokonce státi mělo, spravedlivě ocení leckdy tak nepatrný pokrok lidstva v tom neb onom oboru.

Ukládání písemností nejrůznějšího druhu, ať je to významu praktického, či spíše historicko-theoretického, slouží nám tedy a má svůj význam největší pro pochopení časů, poměrů, okolností, činnosti a podmínek lidského života, jakož i přechásto k zjištění té drobné práce jednotlivcovy, jenž nejen svojí prací, ale nač v dnešní době kultu individua větší důraz může se klásti, i svojí osobností jest nositelem lidské vzdělanosti a všelidského pokroku.

K uschování většiny dnešní duševní práce lidstva, aspoň převážné části naší intelligence, slouží, jak každému jest povědomo, knihovny, archivy, musea, spisovny a registratury. Z tohoto stanoviska vycházejíce, ptáme se, zdali a jak u nás po této stránce je postaráno a máme-li své duševní poklady, práci svých dávných předků, zajištěny tak, abychom navázavše na moderní

opatření tohoto druhu, byli ubezpečeni, že nástupcové naší naléznu i po nás organicky vše uloženo.

Nechceme a nebudeme se rozepisovati o starých, nicméně stále ještě moderních bolestech — nejsme k tomu také povoláni — těchto našich soukromých a zejména veřejných špýcharů našich vědomostí, naší vzdělanosti, nýbrž obrátíme pozornost čtenářstva, jakož i širší veřejnosti k jedné — ne-li pro naše město nejčennější památce — archivu král. hlavního města Prahy.

Tázeme-li se, kde památky tyto jsou umístěny, tu snadno se přesvědčíme, že dosavadní místnosti v Staroměstské radnici jsou sice ohnivzdorny, ale k uschovávání památek tohoto druhu a pak se zřetelem na nenahraditelnost a vzácnost jejich naprosto nedostatečny. A jak se to má s místnostmi pro obecnost a s pracovny pro badatele, o tom není radno s návštěvateli hovořiti. Je sice slíbeno, že při nové stavbě radnice bude na tyto věci památováno, ale z obou nákladných konkurencí nedostalo se řešení, které by odpovídalo skutečné potřebě.

Chystá se opět nová soutěž, a aby zase nevyzněla na plano, pokládáme za nutno, záležitost, o kterou každému naší pražské domoviny milovnému jíti musí, poněkud zevrubněji objasniti a upozorniti na případné vhodné řešení.

V obou konkurencích vycházelo se dosud z názoru, že pro uschování archívalií a starých spisů stačí místnosti stejně zařízené a upravené, jakých třeba pro ostatní úřadovny. Důsledkem toho bylo rezervování ohromné plochy půdorysné, která snad zdála se utlačovati rozvinutí ostatních odborů.

Ohlédneme-li se po cizině, shledáváme, že pro archívní účely možno a nutno klásti na stavbu archívních místností zcela jiné podmínky a měřítko. Archívalie samy, jež v takových spoustách, jak je nám časy od r. 1784 zanechaly a bohudík nadále ještě ve větších haldách přičiněním všech těch odborů, jež dnes o blaho obce a obyvatelstvo jeho se starají, budou produkovány, nepotřebují týchž podmínek, jako lidé; uloženi jich tedy státi se může v budově samostatné, pro niž neplatí ustanovení stavebního řádu pro obytná stavení, nýbrž ustanovení o bazarech a skladištích vůbec. Doufáme, že do nedávna praktikovaný zvyk, ukládati archívalie do vlhkých, tmavých sklepení veřejných budov po různých místech roztroušených, jest už se zřetelem na věc stanoviskem zažehnaným.

Pro účely archívní třeba rozoznávati:

- I. Depot (skladiště).
- II. Místnosti pro sbírky.
- III. Pracovny pro obecnost a badatele.
- IV. Místnosti pro úřednictvo a pomocné síly archívní.

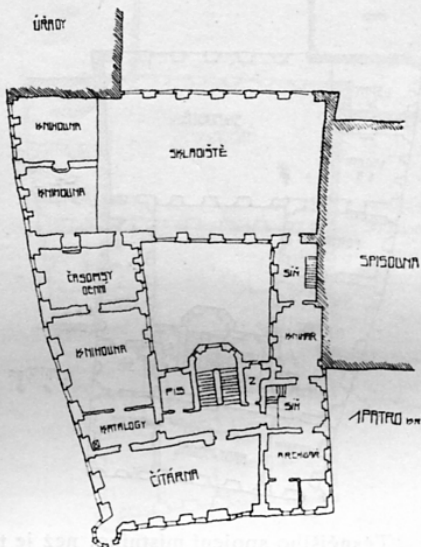
Počet úřednictva v archivu zaměstnaného jest oproti jiným odborům obyčejně nepatrný, vyžadující však takové přidělení místnosti, aby každý úředník pracovati mohl nerušeně, jsa osamocen, a to také z důvodu toho, že musí chovati své vlastní vědecké pomůcky ve své úřadovně. Mimo to jest třeba velikých místností — pracoven pro občerstvení, jež musí harmonovati v určitém, předpisům vyhovujícím pořádku s úřadovkami, jakož i se skladišti.

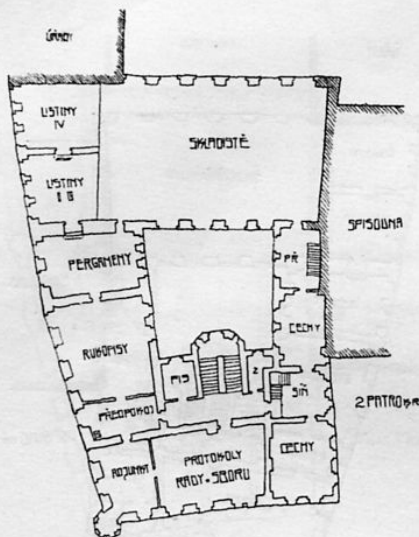
Z důvodů těchto je třeba, aby při stanovení programu pro konkurenci byl na to vzat zřetel a to tím způsobem, že jistá část plochy staveniště by se přidělila účelu tomuto a na parcelle té se samostatně vyřešila. Řešení toto, které tvoří samostatný celek, bylo by harmonicky a účelně přiřadeno k celku staré historické a nové radnice.

Prohlížíme-li projekty prvé a druhé konkurence na radnici Staroměstskou, poznáme, že jistá část staveniště činila při celkovém řešení obtíže, vymykající se organickému ladnému přičlenění, což plyne z toho, že převážná část projektantů vyplňuje onu prostorou zasedacími síněmi, jiní vkládají v místa ona rozsáhlé bezúčelné chodby, schodiště, restaurace, obecní kuchyně atd.

Přihlédneme-li k dnešnímu zastavení této části staveniště, shledáme, že budovy čís. 3, 4, 5, 6, tvořící velmi malebný vstup na Malé náměstí, jsou umělecky vytvořeny a též po stránce historické jsou velice cenné. Maně vznikne v nás dojem, kdyby se měly budovy tyto odstraniti, že budou se musit nahraditi celkem budovami stejné umělecké kvality. Poněvadž však jest snazší cennou věc zničiti, než novou vytvořiti, vnucuje se nám maně názor, zda by se nemohly zachovati a k účelu nadepsanému přiděliti po náležité úpravě. Přiloženými plánky dá se dokázati, že pro účel městského archivu v dnešním jeho rozsahu i pro nejbližší dobu jeho rozšíření dají se na ploše uvedených domů zříditi potřebné místnosti při zachování uměleckého stavu těchto budov, tvořících dekorativní linie i imposantní vstup na jediné náměstí dosud nedotknuté stavebním ruchem velko-pražské machy. Naopak dal by se zajisté i obnovit původní velmi praktický stav podloubí, jenž spojen se stávající komunikací, úplně by dnešní i budoucí frekvenci vyhovoval. Zachováním původního stavu Malého náměstí vyhneme se aspoň plně oprávněné výčte, jež vším právem bohužel o velkém rynku už užita byla: »Proč chodit do Prahy na rynek« praví Dr. Teige v díle Teige-Herain: Staroměstský rynek v Praze, Praha 1908, »tam nic není, zrovna jako na Komenského náměstí a všech těch tuctových místech«.

Úkolem archivu města Prahy jest sbírat, chrániti, v přehlednosti chovati a snadně přístupnými činiti jak starší archivalie, tak novější důležitější právní listiny obce Pražské, aby tím způsobem práva obce Pražské se zabezpečovala,

úřadování při obci se usnadňovalo, bádání v oboru dějin hlavního města se podporovalo.

V archivu městském, jenž začal se tvořiti od r. 1848 z trosek archívalií a rukopisů bývalých čtyř měst Pražských, chovají se sbírky listin (dle udání Dra Ed. Šebesty v Národních Listech dne 24. června 1908 v 50.000 fasciklech asi 180.000 kusů), sbírka rukopisů (na 4000) a knih městských, sbírka rozličných památností, příruční knihovna (přes 20.000 svazků) se sbírkou novin (na 1500 svazků); k tomu se druží velecenná sbírka protokolů rady městské a sboru obecních starších (na 1000 svazků), jakož i archivy četných cechů a společenstev, z nichž mlynářské a pivovarské pro svůj rozsah zvláštní zmínky zasluhují.

Těsnějšího spojení místního, než je tomu dnes, vyžadují naléhavě obrovské spousty spisů městské spisovny, jež založena jsouc v době spojení měst Pražských, po dnešní dobu asi 3960 m³ materiálu nahromadila, jež bohužel s nejstaršími svými odděleními se ve sklepech vyšší dívčí školy krcí.

Vnitřní rozdělení dle přiložených plánek hoví dle našeho návrhu potřebě umístění následujících prostor:

I. *Depot (skladiště)*, samostatná budova 18'6 m dlouhá a 12 m široká, dá 223'2 m².

II. *Budova archívní:*

A) Pracovny pro obecnstvo, síně katalogů listkových, lokačních, inventárních, knihovny i archívu, příruční knihovna, časopisy atd. — 378 m².

B) Sbírkny památností: síně pro pergameny, listiny, rukopisy, protokoly rady městské a sboru obecních starších, cechy, volební katastry, hlasovací listky atd. — 472 m².

C) Vlastní úřadovny pro archíváře, dva adjunktyn, pomocný personál (správce sbírek, dva kancelářské úřednky, čtyři kopisty, dva sluhy) atd. — 180 m².

Pražské městské knihy od poslední třetiny 17. století (až potud jsou bohužel pro nedostatek místa a sil do dnešního dne toliko knihy v archívu městském uloženy), jakož i veškeré knihy pozemkové v oblast příštího vele-města pojatých měst a obcí, archívalie jejich, jakož i pro běžnou potřebu dnešní více neuzívané knihy a archívalie farní s rozsáhlými a pro dějiny středověku a ranného novověku naší matičky Prahy předúležitými roztroušenými archívaliemi řemeslných cechů a živnostenských společenstev zaujmou v nejkratší době jistě tolik místa, jako dnešní poklady archívní.

Zmíníme se stručně o dřívějších majitelích těchto domů, jichž zachování nám tolik na srdci leží. Uvedená data čerpali jsme z chystaných archívalií Teigem pro jeho »Základy místopisu Starého Města Pražského«. Tak dům č. pop. 3 »u bílého lva« měl od r. 1477 malít Zikmund, jehož

vdova Marta prodala dům r. 1510 měšři Ondřeji V letech 1564—1600 měl dům Adam šmukýř, r. 1601 koupil jej Karel Přehořovský z Kvasějovic, r. 1610 Titus Cantagalli za 2250 kop českých a r. 1670 Albrecht Hejda z Lovčic.

Dům č. 4 Pezoltovský, dle plátenníka Pezolda na počátku XV. století zvaný, testovala 23. května 1436 vdova po něm Eliška i se vsí Petrovice bratranci Lazaru Kantorovému. Ona zřídila též zádušní dům pro staré ženy. Z dalších majitelů jeden (r. 1478) jmenoval se Jan Hus, jiným roku 1563 byl mistr Matěj z Aventinu (Bydžovský), písař radní, jehož dcera Regina se provdala za Jana Ledčanského z Popic (1604), je muž byl 1622 dům skonfiskován a prodán za 5000 zl. Bartoloměji de Pauli.

Dům č. 5 »u zlaté 2« náležel ke konci XVI. století Janu Sladkému z Peclinovce a Mandaleně z Voltářika. Jméno jeho »u Bránických« jest dle Voršily Branické (1638). V druhé polovici XVI. věku patřil Martinu Karchesiovi z Krauzentálu.

Dům č. 6 »u raků« na počátku XV. století byl Bořivoje z Lochovic jako dědictví po Ludvíku lékárníku.

Dle slov dvorního rady Čelakovského »byl archiv městský dík úsilí uvědomělé správy obecní i úředníků archivních řádně spořádán, co možná moderně zařízen a obecně přístupným učiněn«^{*)}, a nezbyvá nic jiného, než aby při chystané přestavbě jeho místnosti s porozuměním jeho účelu a jeho podstatě byly řešeny ve smyslu nahoře uvedených vývodů. A místem, kde by jak jeho staropražský, tak také jeho celopražský význam vnějšmu umístění odpovídal, jest Malé náměstí jako by stvořeno.

o + o = ∞.

^{*)} Soupis rukopisů chovaných v archivu král. hlav. města Prahy. Část I. V Praze 1907.

